

DEZBATEREA ȘTIINȚIFICĂ "PROIECTUL NAȚIONAL PENTRU
MODERNIZAREA ECONOMICĂ ȘI SOCIALĂ A ROMÂNIEI"Noi pași în „construcția” Proiectului Național
de Modernizare Economică și Socială a României

Lecțiile crizei din criză: nodul gordian al ciclurilor

– convorbire cu prof. univ. dr. Marin Dinu, directorul
Departamentului de Economie și Politici Economice din ASE
București, membru în Consiliul de Administrație al Băncii
Naționale a României –

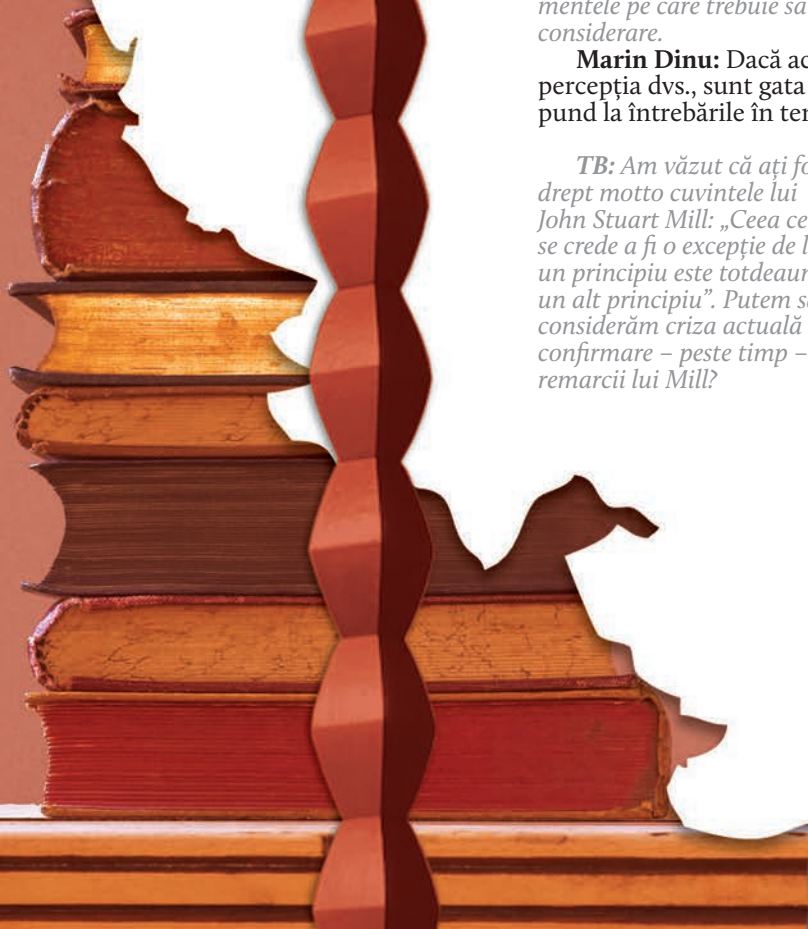
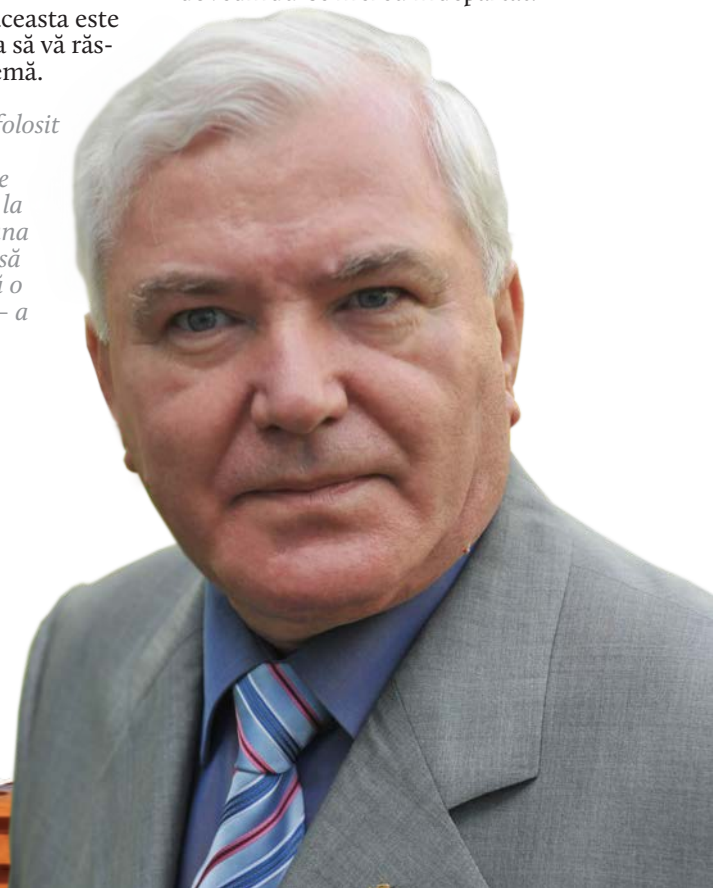
TEODOR BRATEȘ

Teodor Brateș: O recentă conferință susținută de dvs. la Universitatea din Craiova ne-a atras atenția asupra necesității de a se descifra, la nivel conceptual, mecanismele actualei crize întrucât – în caz contrar – ceea ce ne propunem să „construim”, prin Proiectul Național, s-ar îndepărta vădit chiar de fundamentele pe care trebuie să le luăm în considerare.

Marin Dinu: Dacă aceasta este percepția dvs., sunt gata să vă răspund la întrebările în temă.

TB: Am văzut că ați folosit drept motto cuvintele lui John Stuart Mill: „Ceea ce se crede a fi o excepție de la un principiu este totdeauna un alt principiu”. Putem să considerăm criza actuală o confirmare – peste timp – a remarcii lui Mill?

MD: Evident. Este suficient să meditam la contextul care particularizează, care conferă elemente distinctive actualei crize pentru a sesiza esența procesului ce pune în discuție principiul și generează alte principii. Bunăoară, durata crizei actuale sfidează așteptările cele mai pesimiste. Practic, ne copleșește incertitudinea, orizontul postcriză dovedindu-se mereu îndepărtat.

Apoi, constatăm valuri de intensitate, cu propagare dincolo de economie. Nu este dificil de observat, bunăoară, că originea crizei se află chiar în „inimă” economiei postindustriale, iar aspectul cel mai contrariant este că inovarea motivată randamental este cauza, nu soluția. Gravele turbulențe apar, deopotrivă, ca o criză a piețelor, dar și a statelor. Toate aceste elemente șocante în manifestarea crizei ridică problema principiilor în baza cărora fundamentăm soluțiile de ieșire din criză, iar ele se dovedesc ineficiente. Aici, logica tranșează fără dubiu: soluțiile sunt proaste pentru că principiile în baza cărora înțelegem problema crizei sunt inconsistente!

TB: Cu toate că se vorbește despre o criză globală, ea nu este totuși... globală.

MD: Remarca se impune cu necesitate întrucât – între altele – constatăm că modelele de economie, mai puțin sensibile la teoria mainstream – adică la conceptul, la gândirea, la acțiunea dominantă în lume –, nu cunosc criza. Grupul țărilor emergente o demonstrează concludent. Este de reținut acest fapt esențial.

TB: În același context, este inevitabil să abordăm factorii – să le spunem – de natură genetică, acei factori „responsabili” de tot ceea ce se petrece în sfera de acțiune a crizei.

MD: Categorical, putem să vorbim despre un anumit context genetic. Astfel, apare în prim-plan faptul că piața financiară, centrată exclusiv pe randamentul pe termen scurt, a creat iluzia multiplicării neîntrerupte a valorii activelor. De aici, exuberanța irațională a respectivelor piețe, exuberanță revărsată din belșug, dintr-un prea plin speculativ, asupra societății, cu efectul unei mase critice. Blocarea circulației activelor supraevaluate a deversat colapsul în sistemul bancar reglementat insuficient, via credite neperformante. Tentativele de stăvilire a propagării respectivelor fenomene în întreaga economie s-au concretizat în emisiune monetară sau/și în intervenții radicale ale statului. Discrepanța dintre practică și teorie este aici maximă; în practică s-au luat măsuri refuzate de teoria mainstream. Intervenționismul interzis de teorie a fost o cale chiar excesiv urmată în

practică. Este credibil faptul că în acest fel s-au stimulat reciproc criza financiară și cea fiscală, generând un model al crizelor multiple.

TB: Este o idee pe care ați susținut-o și în cursul dezbaterilor asupra Proiectului Național inițiat de AGER. Acum avem posibilitatea de a ne apleca mai atent asupra ei.

MB: Este de domeniul evidenței că, începând din 2008, crizele sunt, în primul rând, *înlănțuite*. Adică, o criză se manifestă drept cauză unei noi crize. Exemplul cel mai percutant îl oferă, din păcate, criza financiară, ca generator al crizei datoriei suverane. Apoi, avem de-a face cu crize *suprapuse*, atât ca straturi criziale concomitente, cât și, concomitent, cu manifestări criziale în diferite sectoare. Și aici, un exemplu, cred, pe deplin lămuritor se referă la faptul că s-au suprapus criza imobiliarelor și criza creditării, criza financiară și criza datoriei publice, criza investițiilor străine directe ș.a.m.d. Multistratificarea crizelor ne arată că este necesar să abordăm, mai serios, o serie de consecințe, care arată că sunt prezente forțe mult mai persistente decât cele pe care le considerăm a fi generat criza.

TB: Vă rugăm s-o faceți...

MD: Mă gândesc, înainte de toate, la manifestarea unor procese contrare, în sensul că unele sunt specifice epuizării forțelor determinanților sistemului actual și altele caracteristice unei crize

Actuala criză pune și repune în discuție numeroase principii și astfel sunt generate ale și alte principii. Durata crizei actuale sfidează așteptările cele mai pesimiste. Practic, ne copleșește incertitudinea, orizontul postcriză dovedindu-se mereu îndepărtat. Apoi, apar mereu valuri de intensitate, cu propagare dincolo de economie.

de înnoire, ale ivirii unui sistem diferit. Pe acest fond, de exemplu, se acutizează crizele cronicizate ale sincopelor înregistrate în desăvârșirea proceselor esențiale ale *primei modernități*, în condițiile în care devine tot mai clară inconsistența strategiilor postindustriale.

TB: Cu această remarcă ați făcut – din nou – racordul cu preocupările participanților la elaborarea Proiectului Național. Va fi – și aici – nevoie de o desfășurare mai largă a argumentării, Până atunci, ar fi utilă o trecere în revistă, mai cuprinzătoare, a consecințelor, unele deosebit de șocante.

MD: Forțele schimbării puse în evidență de criză lipsesc din modelele explicative, deși *multistratificarea* pe care o evocă apare tot mai limpede ca o criză a mijloacelor, a principiilor și a sistemului economic. Este prima criză în care mersul economiei sfidează, pur și simplu, reperatele fundamentale ale cunoașterii intelectuale.

TB: Nu cumva exagerați? Am mai avut, de-a lungul istoriei, situații similare.

MD: Vă propun, la rândul meu, să meditam asupra unor fapte și date pentru ca apoi să avem suficiente elemente pentru o argumentare consistentă.

TB: De acord. Chiar vă rugăm să detaliați.

MD: Constatăm că spațiul *virtual* dislocă spațiul *empiric*, după ce acesta din urmă fie a fost centrifugat – adică împărțit în centru și în periferie –, fie verticalizat –, cu trimitere directă la ceea ce se numește piramida dependențelor. La rândul lui, *timpul* este transformat în vehicul de transfer intergenerațional de costuri. Asistăm la o externalizare a costurilor pe seama generațiilor viitoare. În continuare, pe același flux al consecințelor de ordin gno-seologic, constatăm că se diluează causalitatea, ca model al înțelegerii. Ce înseamnă, oare, în context creșterea PIB însoțită de șomaj, scăderea *dobânzii de politică monetară* și creșterea ratei inflației etc?

TB: Sunt, într-adevăr, argumente solide care ne pun serios pe gânduri. Poate că lucrurile vor deveni mai clare dacă vă veți referi și la o altă categorie de consecințe. Bunăoară, la

cele din sfera metodologiei.

MD: Este, mai întâi, de remarcat că focalizarea modelelor explicative folosite în sistemul educativ pe *individualismul metodologic* a desensibilizat percepția asupra echilibrului piețelor, care este de consistență transindividuală.

TB: *Cu alte cuvinte, ne aflăm în plin impas epistemologic.*

MD: Exact. Iată câteva dovezi: piețele monopoliste sau oligopoliste au devenit tolerabile, semnălizarea stării piețelor este – în ceea ce privește companiile de rating – oligopolistă, auditarea, la rândul ei, s-a structurat într-o piață oligopolistă, piața financiară are – și ea – tendințe monopoliste, economia corporatistă se află în situația de a induce oligopolul. Așa că nu e de mirare că însăși structura economiei naționale se organizează într-o manieră monopolistă. Or, piața este principial liberă în condiții de concurență și nu de monopol.

TB: *Tabloul nu este deloc încurajator, iar – cu siguranță – dacă vom identifica și consecința axiologică, nu vom induce un sentiment tonic.*

MD: Nu este vorba despre aceasta, ci despre necesitatea de a spune lucrurilor pe nume. Astfel, sub aspect axiologic, exclusivismul perspectivei a devenit solul permisiv al escamotării practicilor intelectuale ale argumentării raționale, generând mecanisme de influență construite prevalent pe *credință*. De aici, o serie de procese și fenomene de natură a provoca confuzii, îngrijorări. Mă refer la *marketizarea* ideilor unor teorii, ca și a autorității în detrimentul discernământului critic, la apelul excesiv la încredere în model, la ritualizarea exercițiului intelectual al prezentării. În acest fel se ajunge ca așteptările să disloce metoda calculului. Într-un cuvânt, *economia este concepută ca o biserică, dar fără Dumnezeu!* În ceea ce privește consecința antropică, aș remarca că încrederea ritualizată – care a atins paroxismul în economia simbolică – are un pandant paradoxal în reduționismul funcției de producție. Și de aici decurg o serie de elemente de natură a provoca alte îngrijorări. Am în vedere următoarele elemente: interpretarea esenței factorului uman ca fiind capital, efectele randamentale ajungând să se distribuie excesiv

capitalului financiar, minimizarea costurilor factorului uman a ajuns un principiu al alocării investițiilor. Delocalizările de industrie și servicii spre Asia sunt justificate de acest principiu care siderează teoria dezvoltării. S-a născut o viziune asupra funcției de producție care ecranează finalitatea socială a economiei. Consecința este dramatică: unidimensionalizarea factorială polarizează excesiv economia și societatea.

TB: *În expunerile dumneavoastră ați mai amintit o consecință pe care ați numit-o „a tunelului”. Este șocant, fie și numai din pricina faptului că unul dintre clișeele postdecembriste s-a referit la „luminița de la capătul tunelului”. Dvs. ce aveți în vedere?*

MD: Mă gândesc la ceea ce numesc comportamentul economiei de cazinou, un comportament care se autostimulează până la virtualizarea valorii. Bunul simț și justa măsură sunt eliminate. Banii fictivi sublimează metodele de gestiune a masei monetare. Este, între altele, vorba că leverage-ul dislocă principiul raționalist al corespondenței empirice, iar în felul acesta fundamentele raționale ale acțiunii economice devin evitabile, logica acțiunii randamentale trecând de la *mult și repede la tot mai mult și mai repede*. Cu ce se aseamănă din natură acest mod de acțiune? Cu comportamentul celulei cancerigene, căci ea strică armonia funcțională a corpului, ea rupe tragic echilibrul existenței.

Începând din 2008, crizele sunt, în primul rând, înlănțuite. Adică, o criză se manifestă drept cauza unei noi crize. Exemplul cel mai concludent îl oferă criza financiară, ca generator al crizei datoriiilor suverane. Apoi, sunt crize supra-puse, atât ca straturi criziale concomitente, cât și, concomitent, cu manifestări criziale în diferite sectoare.

TB: *Sunt pași către nonraționalitate și chiar către iraționalitate. Unde ne duc toate acestea?*

MD: Consecința cea mai importantă constă în faptul că prin configurarea economiei câștigului cu orice preț se ajunge – prin excesul de valoare adăugată provenită din afara circuitelor de raționalitate economică – la situații grave, cum ar fi aceea că piața, ca spațiu de raționalitate economică, este curată de circuite valorice cancerigene. Controlul piețelor prin conflict (piața petrolului, în general, a energiei), rețelele de criminalitate economică, comerțul cu droguri, traficul de carne vii ș.a. Dar și altele, precum căutarea de rentă – care falsifică mediul concurențial, tratamentul preferențial – care instituie piața duală, economia subterană – care are o pondere excesivă, principiul pieței care cucerește și sufocă domeniile socialului. Practic, are loc stimularea creșterii virtuale a valorii. Pe același fir al consecințelor ajungem la cele de natură *crizială*. Aici am în vedere faptul esențial care constă în instabilitatea determinantilor sistemici ai economiei care nu se mai raportează prevalent la reperul median asigurat de inovarea tehnologică. Și aici efectele sunt demne de tot interesul. Bunăoară, inovarea în teritoriul câștigului imediat a generat ciclicitatea balonului speculativ, instabilitatea se manifestă ca masă critică a dezechilibrelor și decorelărilor, ciclul de afaceri a devenit dependent randamental de fictivizare, mai ales monetară. Efectul este cât se poate de evident: *obiectivele economiei devin conflictuale cu obiectivele societății*.

TB: *Deduc, din considerațiile pe care le-ați expus, necesitatea imperioasă de a se depune eforturi susținute în sfera explicativă, deoarece este lesne de sesizat aici un foarte serios deficit. Prin urmare, vă „provoc” să abordați și acest aspect.*

MD: Aici se cuvine să revenim asupra unei probleme esențiale, și anume aceea a consistenței teoriei mainstream, adică acumularea de consecințe care contrazic ipoteza de bază, cea a pieței ca spațiu de raționalitate economică. Deficitul explicativ sugerează că teoria este cauza stării de crizialitate. Apoi, provocarea cognitivă este dilematică. Apar, inevitabil, următoarele întrebări: Sistemul rezultat din

teorie trebuie schimbat? În baza cărei teorii? Soluția optimă constă în curățarea de excrescențe a sistemului?

TB: Sunt întrebări la care răspunsurile sunt extrem de dificile. Sperăm că, în continuarea convorbirii, se vor contura premisele unor clarificări care să diminueze cât de cât deficitul explicativ. În acest sens, cred că putem reveni, într-o manieră sau alta, la ceea ce constituie esența Proiectului Național inițiat de AGER.

MD: Așa este. Avem de-a face cu ceea ce aș numi tranșant epuizarea modernității. În efectele crizei – am sugerat înainte – se regăsește o cauză perturbatoare mult mai profundă. Am în vedere faptul că procesele definoției ale primei modernizări își pierd din forță și semnificație ca determinanți civilizatorii. Pe scurt, constatăm următoarele: revoluțiile industriale nu mai satisfac țințele randamentale ale termenului scurt, statele create prin revoluțiile naționale au eșuat, devenind anexe ale piețelor, sistemele industriale de producere a avuției amenință condițiile naturale ale vieții, structura lumii s-a rigidizat atât pe verticală, devenind hegemonică, cât și pe orizontală, ca periferie extinsă și centru restrâns. În același timp, suntem contemporanii unui proces inedit: are lor amurgul mai multor cicluri lungi.

TB: În ce se concretizează această formulă, ușor metaforică?

MD: Sunt evidente sfârșiturile unor cicluri lungi, care se răsucesc într-un nod al evoluției lumii. Se închid deodată *superciclu* adversității, *supraciclu* dependenței verticale, *ciclu* primei modernități și, în fine, *ciclu* dezvoltării – al *patrulea* ciclu Kondratieff. Toate acestea ne îndreptățesc să afirmăm că ieșirea din prima modernitate durează deja de un secol, identitatea procesului fiind fixată de conceptul difuz de *postmodernism*, adică de presiunea deconstructivistă. De aici, o serie de evaluări care se impun de la sine. Astfel, crizialitatea globală este originată în ezitarea asumării consecinței dezlegării nodului gordian al sfârșiturilor de cicluri. Ce se întâmplă? Iată câteva repere pentru un răspuns: întârzie să apară inovația schumpeteriană, ținta motivantă pe termen lung este vagă, procesele naturale de tip degenerativ nu au soluții durabile, crizele

se reproduc continuu de circa trei decenii, sentimentul existenței în coada de cometă a modernismului este acut resimțit.

TB: Ce anume întârzie să se întâmple? Ce anume îi intrigă pe cei aflați în așteptare?

MD: Și aici se cer identificate reperele în *supraciclu* dependenței orizontale, regăsit în ceea ce aproximează ca tip de societate proiectul integrativ european, în *superciclu* inclusivității, cu aspecte vizibile prin regândirea teoriei creșterii economice pentru a se reechilibra accesul la consecințele de tipul prosperității, în *ciclu* celei de-a doua modernități, care configurează mecanismele specifice noului tip de economie, de după economia postindustrială, de formulă globală, în al cincilea ciclu Kondratieff, respectiv cunoașterea ca resursă, în care dependența de externalități de costuri este depășită. În concluzie, starea lumii este una de suspendare între cicluri, când se produce bifurcația dintre calea experiențială care se închide și cea care se deschide. Am în vedere *cezura* între *Era Preglobală* și *Era Globală*.

TB: Procesele și fenomenele pe care le evocați impun și o abordare cronologică, pentru că numai astfel se vor contura și răspunsurile la întrebările formulate cu puțin timp înainte.

MD: Se cere precizat, fără echioc, că existența crizei, începând din 1981, a intrat din 2007 în faza acută, cu manifestări șocante și soluții inconsistente. Acestea ar fi următoarele: se înfășoară în profunzimea lumii tendința recesivă a primei modernități și tendința incrementală a celei de-a doua modernități, problemele economice recesive sunt expresia socială a parcimonizării ierarhiei avuției, adică prea puțini dețin prea mult! Așa apare soluția scurtcircuitării polarizării prin îndatorarea statelor în locul piețelor, ceea ce multiplică recesivitatea. Constatăm, apoi, că semnalul intrării în faza terminală a postmodernismului – în economie, a postindustrialismului – este dat de contrapunerea dintre state și piețe. O contrapunere rezultată din marketizarea statelor, ca o consecință ultimă a teoriei capitalismului corporatist, tendința ca principiul economic să disloce setul de principii care configurează societatea centrată pe valoarea

democrației. Astfel, societatea a intrat în zona de risc a instrumentalizării ei exclusiv pe principiul randamentului imediat.

TB: Aceste remarci nu pot să rămână, ca să spun așa, suspendate. Sunt convins că cititorii ajung inevitabil la o întrebare capitală: ce anume trebuie corectat?

MD: Corecția trebuie să înceapă cu constatarea întârzierii în interanalizarea setului de valori specifice ciclurilor ce stau să se deschidă. Aceasta înseamnă stimularea, în continuare, a crizei. Ieșirea din criză s-ar putea face prin corecția exceselor din viziunea capitalismului corporatist. Corecția este, deci, în esență de comportament al capitalistului, respectiv luarea în considerare a *coincidenței contrariilor*, ce explică aderența la principiile capitaliste, din care această societate și-a tras forța – profit și cumpătare. Sensul general al corecției presupune revenirea la statutul natural al economiei de piață, de mijloc pentru producerea de bunăstare, unde excesele erau blocate pe baze morale. Depășirea crizialității ține, astfel, de intrarea în a doua modernitate, care resemnifică sensul originar al lumii capitaliste.

TB: Adică, exact ce se propune prin Proiectul Național inițiat de AGER.

MD: În această ordine de idei, se cer luate în considerare valorile esențiale care ar redeschide motivarea, inclusiv în ordinea existențială. Astfel, în acest mod se generează un alt tip de experiență civilizatorie, a conviețuirii, tip care

ar include cooperarea armonică în rețea în locul dependenței ierarhice, inclusivitatea sistemului de gestiune a îndreptărilor și responsabilităților în locul excluderii și externalității, reedificarea identității în afara determinațiilor ideologice, valorizându-se astfel identificarea personală cu contextul reprezentativ.

TB: Sunt, neîndoios, obiective deosebit de incitante, dar atingerea lor nu este deloc ușoară, mai ales dacă privim lucrurile din perspectiva provocărilor, a primejdiilor.

MD: Aici aș semnala, înaintea de toate, intoleranța ideologică a avantajărilor de fenomenologia instituțională a primei modernități, adică abordările de tip centru vs. periferie sau vârful vs. bază. O altă primejdie este reprezentată de acumularea critică a problemelor nerezolvate. Aici am în vedere, printre alte externalități, adversități, ca și nevroze milenariste. O altă primejdie este reprezentată de resuscitarea soluționării iraționale a îndreptărilor, recurgerea la tranșarea violentă a statuturilor. Nu trebuie subapreciată nici traficul convingerilor fără argumente, alături de deturnarea publică a sensului valorilor de configurare a trendurilor. Aici este vorba de globalizare ca americanizare a lumii, de exemplu, dar și confiscarea poziției centrale, adică hegemonizarea lumii.

TB: După semnalarea primejdiilor, se impune totuși să ne apropiem de ceea ce ar putea să reprezinte alternativa.

MD: Aproape că nu mai contează dacă ceea ce se identifică a fi consecințe radicale ale crizei sunt fezabile sau nu.

TB: Atunci ce contează?

MD: Contează faptul că sugestiile depășirii crizialității persistente prin începutul altor cicluri sunt discernabile ca străpungeri potențiale ale alternativei la sistem și pot deveni acceptabile mai devreme sau mai târziu. Principiul progresului prin încercări și erori se cere luat și el în considerare. Aici se cuvine să sublinieze că percepția mainstream a alternativelor ca profetie în deșert semnalizează riscurile stăruinței pe calea care se închide. Tocmai pentru că se închide, aceasta este sursa crizialității multistratificate.

TB: Dacă ar fi să raportăm toate aceste considerații în situația României, ce ar fi de remarcat înainte de toate?

MD: Starea de crizialitate în România este expresia deficitului de modernitate economică și socială.

TB: Scurt și înfipt!

MD: Luați-o cum vreți. Argumentarea ar consta în următoarele elemente. Mai întâi, *sub aspect economic*, forța propulsivă a dezvoltării reprezentată de revoluțiile industriale nu a fost sincronă cu inima modelului, adică economia occidentală, s-a manifestat nesistematic în ultimele două secole și decremental în ultimele două decenii. *Sub aspect societal*, forța constitutivă a revoluției naționale moderne a fost discursivă, statul național nu a prevenit recursivitatea experimentelor ideologice, diminuându-și eficiența ca instrument de coeziune a energiilor de tip emergent. Deficitele de modernitate în România s-au revărsat în mecanisme interne ale dezvoltării prea lente ca să genereze motivații superioare și continue în grila de valori a modernității. Elanurile începuturilor de proiecte de modernitate au fost admirabile, dar finalizarea a trenat până la abandonul acestora. Poziționarea corectă și eficientă în setul de valori și experiențe ale timpului a rezistat cel mult în limita orizontului de așteptare al unei singure generații. Purtătorii germenilor inovării, în toate sensurile, fie s-au anonimizat sub presiunea scopurilor imediate, fie s-au consacrat în exterior.

TB: Cum am putea să asigurăm intrarea sau reintrarea în proiect?

MD: Printr-o formulă deosebit de sintetică putem identifica problemele cheie în dezvoltarea viitoare a României în următoarele: reechilibrarea raportului dintre sursele efortului propriu și sursele globalizării, balansarea tendinței de configurare excesivă ca economie de locație, poziționarea strategică a capitalului autohton ca forță de piață regională. Aici este de rețut pe tapetul priorităților problema educației, căreia să i se definească efectul strategic, profilul uman pe care-l vizează. Într-un fel explicit este vitală *sincronizarea românilor cu modul de a fi al oamenilor din țările dezvoltate, iar acest lucru presupune relansarea școlii în formarea elitelor pentru globalizare.*

TB: Fiecare dintre aceste elemente ar impune o desfășurare care ar depăși cu mult limitele unei singure convorbiri. Procedând în continuare tot într-o manieră sintetică, ce s-ar putea spune despre principalele direcții de acțiune?

MD: După opinia mea, cheia deschiderii românilor către lume și a intrării lor în calculele globalizării – următorul mod de gestiune a puterilor – stă în structurarea elitelor. Acestea trebuie să fie *economice*, generate printr-un proces consolidat de inițiativă locală în efortul național de capitalizare, *intelectuale*, susținute de creșterea tradiției și acomodate cu proiectul globalizării, de fapt în forma funcțională a globalizării, *politice*, crescute pe solul discernământului cetățenesc și al interesului național. Rolul elitelor este de a intermedia confortul românilor în țara lor cu standardele lumii globale. *Ca să fim noi înșine aici, trebuie să știm să fim noi înșine oriunde!*

TB: Remarca ar putea să slujească și drept motto la convorbirea de față și, în general, la orice abordare a temei modernității.

MD: Posibil. Aceasta pentru că și modernitatea este posibilă prin centrarea sistemului educativ pe internalizarea valorilor trinității proiective și funcționale specifice acestei stări a lumii. Am în vedere, aici, cultura antreprenorială, respectiv, refacerea *fondului randamental al societății*; cultura legalității, ceea ce ar însemna consolidarea *fondului*

de coeziune și stabilitate al societății și cultura democrației, ceea ce, altfel spus, înseamnă activarea *fondului inovativ al societății*. Din această perspectivă, viziunea ultimativă ar consta în luarea în considerare a faptului că, într-o lume unde se dispută poziționarea favorabilă a unei țări față de globalizare, problema *Proiectului Național* este determinantă. Se cere afirmat explicit că identitatea națională este dată de forța creativă și randamentul a societății, bogate material și spiritual, că apartenența la lumea globală este certificată de capacitatea economiei de a produce prosperitate, că principalele corelații, cele dintre stat și economie, dintre stat și societate, dintre economie și societate, dintre individ și stat, trebuie să fie configurate funcțional după principii minimizării aranjamentelor pasagerului clandestin.

TB: Aceasta, dintr-o largă perspectivă, dar, dacă ar fi să se identifice soluțiile imediate, care ar fi acestea?

MD: În structurarea performanței a economiei se dovedește hotărâtoare pentru capacitatea națională de catching-up existența *maker-ului* de piață. Structura economiei nu are un motor care să anime energiile autohtone și să impună sensul afirmării efortului propriu, de tip identitar. Cum umplem de conținut ideea de economie națională? Cu ce contribuim noi la economia globală? Cu ce ne integram realmente în Uniunea Europeană? Apoi, crearea de piețe-buffer care să preia șocurile din comerțul intracomunitar, inclusiv prin reve-

nirea pe piețe cu memoria produselor noastre tradiționale. Nu în ultimul rând, politicile economice trebuie centrate pe prioritatea spargerii cercului vicios al persistenței condițiilor subdezvoltării.

TB: Este concluzia care se poate formula în urma evaluării tuturor elementelor abordate?

MD: Concluzia este următoarea: câștigătorii marii schimbări a cursului în evoluția lumii sunt cei care prind prin forțe proprii și, evident, la timp valul celei de-a doua modernități. Intrarea în noile cicluri, ceea ce echivalează cu ieșirea din actuala stare de crizialitate, este o problemă de voință politică pentru consensualizarea forțelor modernității. Așadar, apăsat se poate spune că a doua modernitate este provocarea esențială a tinerelor generații, care au răspunderea să rezolve și problemele restante ale primei modernități!

TB: Am început cu un citat celebru, putem încheia cu un altul la fel de celebru?

MD: Da, ni-l oferă Irving Fisher: „*Îndoiala filosofică este bună și la locul ei, dar problemele vieții nu pot să aștepte și nu așteaptă*”. ■